

הרהור כדיבור בתלמוד תורה

שולחן ערוך אורח חיים סימן מז

(ג) הכותב בדברי תורה, אע"פ שאינו קורא, צריך לברך.
(ד) המהרהר בדברי תורה, אינו צריך לברך. הגה: וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדבריו

ט"ז אורח חיים סימן מז

(ב) הכותב בד"ת. - לא ידעתי מקור לזה מאין למדו הרד"א שמביא ב"י והלא פסק בסעיף שאח"ז דלא מברכין בהרהור מטעם דלא כד"ד כמ"ש ב"י בס"ס זה ובכתיבה ליכא אלא הרהור ואע"ג דכתב ר"י בריש היה קורא על ע"א דדרך הסופר שמוציא לפעמים תיבות מפיו בשעת כתיבה מ"מ בשביל זה אין לברך כיון שאינו ודאי ותו ק"ל דהא לגבי עדות מצינו מפיהם ולא מפי כתכם וכיון דגלי לן קרא דכתיבה לאו כדבור היאך נברך עליה וצ"ע לענין מעשה ראוי לכל כותב בד"ת שיוציא בודאי מפיו קצת תיבות להנצל מתוך ברכה לבטלה אלא שבלא"ה י"ל כיון שאומר יברך אחר ברכת התורה הוי כלומד ד"ת ונ"ל דהך כותב בד"ת היינו שכותב או מעתיק ומכוון ללמוד אז שפיר מברך אבל סופר שמעתיק ספר וכוונתו לעשות פעולה להרויח ממון אין לו לברך תחלה וכן יש ללמוד מדברי אבודרה"ם עצמו שסיים בלשון זה רק שלא יהא כותב דברי רשות משמע דה"ק אף שיכתוב איזה פסוקים באגרת שלומים וכיוצא בזה לא יברך וא"כ הה"נ שמעתיק לחוד הוה כדברי רשות כנ"ל:

(ג) המהרהר. - דהרהור לאו כדיבור דמי ומטעם זה מותר לבעל קרי להרהר בק"ש ולפ"ז יש לזהר לאותן לומדים בעיון מתוך הספר שיזהרו להוציא קצת ד"ת בפה אחר הברכה:

מגן אברהם סימן מז

א הכותב - נראה דוקא בכותב ספרים לעצמו דרך לימודו ומבין מה שהוא כותב אבל סופר המעתיק ואינו מבקש להבין מה שהוא כותב א"צ לברך דאין זה לימוד ואפי' בכותב דרך לימודו צ"ע דהא עכ"פ הרהור הוא ובאגודה סיים וכתב ובלבד שלא יכתוב אגרות רשות וכ"כ התשב"ץ וצ"ל דה"פ אע"פ שכותב פסוקים באגרות רשות א"צ לברך: ב המהרהר - דהרהור לאו כד"ד [עסי' ס"ב ס"ג]:

ביאור הגר"א אורח חיים סימן מז

המהרהר כו'. דק"ל דלאו כדיבור דמי כמ"ש תוס' כ' ב' ד"ה ור"ח וכמ"ש בשבת ק"נ א' וזה סותר למ"ש בסעיף ג' הכותב כו' וכן הקשה הט"ז:
וה"ה כו'. ... אבל כ"ז צריך עיון דכאן מברך על המצוה וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר והגית בו כו' ר"ל בלב כמ"ש והגיון לבי וכ"ש לפסוק דין כו' והלא למקרא צריך לברך וכן כשקורא בתורה בציבור:

משנה ברורה סימן מז

(ד) הכותב - ס"ל דכתיבה עדיף מהרהור והטעם י"א משום דעביד מעשה וי"א דדרך הכותב להוציא תיבות מפיו בשעת הכתיבה.

אגרת הניח מ"ב ת"כ

עיינן בשו"ע כאן סעיף ג' - ד',
המהרהר אין צריך לברך והכותב
צריך לברך ועי"ש בלח"מ. ומהרהר
בדברי תורה אף אם נאמר דמנזח עשה
של לימוד המורה הוא בהרהור ג"כ דכמי
והגית בו וגו', מ"מ לא מצינו ברכה על

הרהור, כמו בעול חמק בלג עיין ב"י סימן תל"ב.

ערוך השולחן אורח חיים סימן מז

ט) כתב רבינו הב"י בסעיף ג' הכותב בדברי תורה אף ע"פ שאינו קורא צריך לברך עכ"ל ובסעיף ד' כתב המהרהר בד"ת א"צ לברך עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדבריו עכ"ל וכבר הקשו עליו דדבריו סותרים זא"ז דכיון דבהרהור א"צ לברך משום דקיי"ל הרהור לאו כדיבור דמי א"כ בכותב למה צריך לברך הא אין כאן רק הרהור [ט"ז סק"ב והגר"א סק"א] ויש שהשיג על עיקר דין זה וס"ל דגם בהרהור יש מצוה כדכתיב [יהושע א, ח] והגית בו יומם ולילה והגיון הוא בלב כדכתיב [תהלים יט, טו] והגיון לבי ולכן צריך לברך בהרהור [הגר"א סק"ב] ובאמת דהבית יוסף בעצמו בספרו הגדול בבדק הבית הרגיש בזה דברישי הסימן הביא מה"ר דוד אבודרהם דבכותב צריך לברך ובסוף הסי' מביא בשם האגור דבהרהור א"צ לברך וציין ברי"ש הסי' על דינו של הרד"א וז"ל ועי' במה שאכתוב לקמן בשם האגור עכ"ל הרי שהרגיש שסותרים זא"ז וא"כ למה קבע שני הדינים בש"ע וצ"ע:

י) ונלע"ד דס"ל לרבינו הב"י דאין שני דינים אלו סותרים זה את זה דנהי דודאי יש מצוה בהרהור תורה מ"מ עיקר מצות ת"ת הוי לימוד בפה דהרבה פעמים מצינו בתנ"ך דהגיון הוא על דיבור פה כמו ולשוני תהגה צדקיך [תהלים לה, כח] פי צדיק יהגה חכמה [תהלים לו, ל] לא יהגו בגרונם [תהלים קטו, ז] כי אמת יהגה חיכי [משלי ח, ז] ובמקום שהכונה על הלב כתיב שם לשון לב כמו והגיון לבי [תהלים יט, טו] והגות לבי תבונות [תהלים מט, ד] ובמשלי [טו, כח] לב צדיק יהגה לענות, כי שוד יהגה לבם [שם כד, ב] וא"כ בתורה דכתיב [יהושע א, ח] והגית בו יומם ולילה וכן [תהלים א, ב] ובתורתו יהגה יומם ולילה היינו בפה כיון שלא הזכיר לב וברכת התורה עצמה יוכיח שאומרים הערב נא וכו' בפינו ובפיות עמך וכו' וכן לעסוק בדברי תורה היינו דיבור בפה ובעירובין [נ"ד]. הקפידו אף על מי שלומד שלחש ודרשו ערוכה בכל ושמורה שתהא ערוכה ברמ"ח איברים שלך ע"ש ולכן לא נתקנה ברכת התורה על הרהור תורה רק על לימוד בפה אך בכתיבה שאני שהרי זהו עיקר קיום התורה ולא מיבעיא תורה שבכתב אלא אפילו תורה שבע"פ אחר שהתירו לכותבה הוי כמלמד תורה לרבים שהרי עיקר קיום התורה היא ע"י כתיבה ואלמלי כתיבה כבר נשתכחה תורה מישראל ולכן כיון שבעת הכתיבה מהרהר בלבו ומוציאה לחוץ ע"י כתיבה הוי כדיבור וחייב לברך וכן נלע"ד עיקר לדינא [וכ"מ במכילתא ובמדרש ריש יתרו דכתיבה הוי כדיבור]:

אגו יצ"ע סימן 10

ונראה עוד צ"ע, דכתב הרמב"ם זמנין המלות בספר יד החזקה מ"ע י"א, ללמוד תורה וללמוד שנאמר ונגנתם לבניך. הרי מצוה ללמוד תורה בעצמו, וללמוד תורה לאחרים, חדא מצוה היא, והיינו דללמוד לאחרים זהו שיטור ותנאי נקיים מלות ת"ת, דרק הלומד באופן שאפשר ללמד גם לאחרים הוא מקיים מלות ת"ת. ואשר ע"כ אפשר לומר דבאמת כתיבה לאו כדיבור הוא, והא דכחוצה ד"ת צריך לצרך ברכת התורה, זהו משום דבמלות ת"ת לא צריך תורת דיבור, וכדעת הרמב"ם בצרכת המזון שיואל גם בצרכור, כיון שלא כתיב צוה דיבור, כמו בק"ש דכתיב ודברת צם, וכו"כ במלות ת"ת דכתיב ונגנתם לבניך, הרי זה בצרכת המזון דכתיב וברכת, דלא צריך תורת דיבור, (ועיי' ביאור הגר"א אור"ח סי' מ"ז סק"ב שחמה, הלא מצרך על המלכה, וכי ליכא מצוה בצרכור, והלא נאמר והגית בו וכו', ר"ל בלב עו"ש.) והא דאינו מקיים מלות ת"ת בצרכור, היינו משום דקיום מלות ת"ת הוא רק באופן שאפשר ללמד גם לאחרים כנ"ל, ובצרכור הרי אי אפשר ללמד לאחרים, ולפיכך המכריח דד"ת אינו מצרך ברכת התורה, משא"כ בכותב ד"ת, שאפשר ע"י הכתיבה גם ללמד לאחרים, א"כ הוא מקיים מלות ת"ת בכתיבה אע"פ שכתוב לא הוי כדיבור, משום דבמלות ת"ת לא צריך תורת דיבור, משו"כ הוא צריך לצרך ברכת התורה בכותב דברי תורה.

אכן נראה, דמה שזכרתי בע"ז דכתיבה לאו כדיבור הוא, שכרי מנינו בעדות מפיהם ולא מפיו כחכם, לכאורה דבריו תמוהים, דאפילו אם נאמר דכתיבה כדיבור, היינו שלגבי הכותב עצמו זה הוי כדיבור, דמעשה הכתיבה עצמה הוא כדיבור, אבל לגבי אחרים כתיבה לא הוי כדיבור, שכרי הם לא שומעים את הכתיבה שהוא כדיבור, ולא עדיף כתיבה שהוא כדיבור, מדיבור בלחש שאחרים לא שומעים, ולפי"ז בעדות הרי צריך תורת דיבור לצי"ד השומע את העדות, וכתיבה אע"פ שהוא כדיבור, אבל צי"ד אינו שומע את הדיבור, אלא רק רואה את הכתב, ועל זה נאמר מפיהם ולא מפיו כחכם, (ועיי' בשו"ת הרע"א סי' ל' הנ"ל שכתב צח"ד, דנכי דכתיבה כדיבור דמי, מ"מ הוי רק כשפתיו נטות וקולו לא ישמע, עו"ש.) משא"כ בכותב ד"ת, כיון דלגבי הכותב זה הוי כדיבור, לכן הוא צריך לצרך ברכת התורה.

אלא שאכתי ל"ע הא דחמה בע"ז, הלא בכתיבה ליכא אלא צרכור, וצרכור לאו כדיבור דמי לגבי ברכת התורה, כמש"כ שם השו"ע בסעי' ד', המכריח דד"ת אינו צריך לצרך. ואפשר לומר דעת השו"ע דכתיבה עדיפא מצרכור, דכתיבה הוא כדיבור, ולפי"ז גם בצפירת העומר הוא יואל ידי חובתו בכתיבה.